

Кленовий віночок

Роман Іваничук

Завадович не любив, коли його будили в неділю після обіду.

— Зіно, донечко, там дзвонить хтось, — покликав, але ніхто не обізвався. — Ах, її немає... Маню, чуєш, Маню! О боже. Всі сплять.

Дзвінок продеренчав ще раз, загавкали собаки. Завадович незадоволено кректав, піднімаючись з ліжка. Одягнув піжаму, ступив у пантофлі й почвалав до дверей.

На східцях біля входу стояв і помітно хвилювався молодий мужчина. Передихнув і підняв руку, щоб натиснути востаннє на кнопку дзвінка, коли почулись чийсь повільні кроки, хтось шикнув на собак і скреготнув ключем. У дверях показала лисина і чисто виголене обличчя немолодої людини.

— Вам кого?

— Я товариш Зіни.

— Хм... Не пригадую, — приглядався Завадович до худорлявого високого чоловіка в чорному кітелі з золотими дубовими листочками на комірі.

— Не пізнаєте, бачу. Я ж Антін, Семенюк.

— А-а... Тоді... тоді прошу. Тільки...: тільки Зіни немає. До державних готується. Завтра здає останній екзамєн.

На устах Антона сковзнула радість. Хотілося відразу запитати про все: як здала попередні екзамєни, куди дістала призначення на роботу, але заспане обличчя Завадовича зі слідами мережаної подушки на щоці і холодний погляд зупинили його.

— Тоді я, може... завтра після екзамєнів зайду. Щоб не перешкоджати.

— Та ви заходьте...

Менший пес не переставав брехати, другий — гладкий, з відрубаним хвостом підстрибував і лащився. Антін сів у крісло. В душі дивувався, як це Завадович так добре тримається. Не постарів, не зморщився. Такий самий, як був ще тоді, коли працював директором шестикласної школи і тлумачив дітям, що Пілсудський виграв першу світову війну. Чомусь пригадалося саме це, і добродушність враз зникла з обличчя Антона.

— Якими вітрами? — почав розмову Завадович.

— Просто з тайги. Відпрацював після технікуму три роки, а тепер...

Завадович кахикнув.

— Ну, ну, а тепер?

— А тепер таки в Підберізьке лісництво.

— Так, так. Це добре. Повертатись у рідне село, так би мовити, в середовище, з якого вийшов — це благородно. Так... так... Повертайтеся, щастя вам боже.

Антон пересмикнуло. Щось фальшиве й недоброзичливе відчув у голосі Завадовича. Він знав давно: Завадович його не любить. Здавна не любить.

...Колись, ще в четвертому класі... Класкомбінований. Молодші "другаки"

прислухаються до відповідей старших, раді з них кепкувати. А він ніяк не розумів заплутаного польського речення: "Свенти Ян шедл пшез ляс і одмавял пацежи"[1]). Антін переклав: "Святий Іван йшов через ліс і гнав пацята". Клас гримнув реготом. Сміявся і Завадович. Сміялися тільки його губи і два ряди золотих зубів, а очі були холодні, недобрі. Роздався тріск. Антін присів від болю, шматок лінійки відлетів до вікна. І раптом сталося таке, чого ніхто не чекав. Маленька Зіночка, що вчилася у другому класі, прискочила до батька, вирвала з рук переламану лінійку й викинула через вікно. Обурені оченята гнівно дивилися на збентеженого батька.

Відтоді душа Антона немов роздвоїлася. Завадовича ненавидів, а на його донечку крадькома поглядав і чомусь червонів. Часом йому хотілося сказати їй щось хороше, але не міг. Бо вона дочка Завадовича.

...Пам'ятає той незабутній вересень. Він ще не бачив червоноармійців, але учні зійшлися до школи й гомоніли, що панська Польща вже небіжка. Зіна до школи не прийшла. Не було й директора школи Завадовича. Глуха злоба заворушилась у серці Антона.

— За Польщею плачуть, — вирішив. І Антонові забажалося чимсь дошкулити їм сьогодні. Зірвав зі стіни криводзьобого орла й подався з ним до хати Завадовича. Довго ходив біля воріт, вичікуючи. Врешті побачив на подвір'ї Зіну. Покликав.

— Вашу Польщу дідько взяв, ти чула? Тепер твому татові дадуть за шляхту загороду!

— Мій татко зовсім не поляк, — промовила пошепки, не підводячи очей.

— Перекінчик! Перекінчик! Гаврила Безпального до криміналу запакував! На тобі вашого орла. Повісь у хаті і молись тепер до нього.

Зіна гірко заплакала. Повернувшись і миттю побігла в садок. Антін опустив орла. Стало соромно, гірко. Що вона винна? Хай би вже старому так... а то... Хвилинку постояв, повагався і враз погнався слідом за Зінкою. Догнав, схопив за руку і знімає. На нього дивилися очі, голубі, як умите дощем небо, — тужливо, докірливо.

— Ходи до школи.

— Справді? — блиснув радістю її погляд. — А мене там не будуть бити?

— Ні, — запевнив Антін.

В ту ж мить хтось шарпнув його за плече.

— Забирайся геть! — гаркнув над вухом Завадович.

Антін стрепенувся, але вперше в житті відчув у собі сміливість і з ненавистю поглянув на учителя.

— Мені ся не хоче! — крикнув. До Зіни: "А ти приходить до школи, ніхто тобі нічого не скаже". І з незалежним виглядом пройшов біля Завадовича, презирливо цвиркнувши крізь зуби.

...Антін ходив до десятого класу, Зіна — до восьмого. Саме в той час батько Антонів відміряв Завадовичеві учительську присадибу, а п'ятнадцять моргів записав у колгосп...

Так, Антін знав, що Завадович його ненавидить. І все-таки переступив поріг цієї хати.

— Я також думаю, що це непогано, — промовив після короткої мовчанки. — Може, й Зіна забажає в рідне село?

Завадович стиснув зуби.

— Треба думати логічно. Ви ж знаєте, що ми давно звідти перебрались.

— Так, так. Пам'ятаю. В час колективізації. — І знову глянув гострим поглядом на малі, заплали очі Завадовича. — А ви непогано влаштувалися, бачу.

— Дякувати богу. Лаборантом в університеті.

Мовчанка.

— Значить, прийшли провідати старого учителя.

Антін нахмутив чоло.

— Зіну прийшов провідати.

— Якже, шкільні товариші... Тільки не знаю, чи вам доведеться з нею зустрітись. Маню, чуєш, Маню! (З кухні обізвався жіночий голос). Чи не завтра в Остапа іменини? Так? Який жаль. — розвів руками Завадович. — Вона, напевно, піде до нього. Напевно.

В Антона кров прилила до обличчя.

— Так!.. А що це за Остап, якщо можна спитати?

— Ага, я навіть не сказав, — солодко заговорив Завадович. — Правда, ви не в курсі справ. Наречений, наречений нашої Зіночки. Інженер, прекрасна партія. Може, й ви загостите на весілля, ми повідомимо, — і єхидно залюбувався поблідлим обличчям гостя.

— Б... брехня! Підла брехня! — зірвався Антін. Рвучко вийняв з кишені листа і кинув ним в обличчя Завадовичеві. — Читайте, що вона писала місяць тому!

Збентежений господар швидко опам'ятався. Зім'яв листа, жбурнув його в кут і гримнув кулаком по столу.

— Правда! Правда, добродію. А ви як гадали? На село дичіти? Вона в аспірантуру здаватиме, у неї вища освіта, а ви... ви з лісу вийшли, у ліс і вертайтесь. Щасливої доріжки!

Хтось подзвонив, загавкали собаки.

— Напевно, Остап, — кинулась з другої кімнати господиня.

До кімнати ввійшов кучерявий юнак з ріденькими бакенбардами й тоненькими вусиками. Віддавав з порога низький поклін господарям.

— Добридень, професоре, добридень! Цілую ручки, добродійко. Я сюди і назад... — Глянув скося на Антона. В нас, тобто в мене, завтра пікнік, іменини. Зіна знає, Зіна йде. Я вас, панство, прошу. Не відмовте.

Він викручувався, розкланювався, довго прощався з господинею в передпокої.

В Антона потемніло в очах.

— Панство... Свинство, — процідив крізь зуби і, не помічаючи нікого, вийшов.

* * *

Другого дня Зіна здавала останній екзамен. У скверику перед університетом ждали її батько, мати і Остап з букетом троянд.

— Все повинно йти добре, — Завадович нервово потирав руки. — Я говорив з

Денисом Лукичем, все в порядку. Він же приймає екзамен.

— Але ж її вже рекомендували, Владку. Значить...

— Значить, значить! От здасть на трійку, то про аспірантуру нема мови.

— Бійтесь бога, — втрутився Остап, — як можна таке говорити? Зіна така здібна, розсудлива... О, ні! Зрештою, чого журитися? Ви тільки знаєте аспірантуру.

— А що інше, що інше? — з відчаєм прошепотіла Завадович. — Якби десь тут на роботу, то хай би, але ви знаєте: глухі села, без транспорту... Жах!

— У нас на заводі знайдеться місце. В лабораторії. Якраз хіміка потрібно. Доручіть що справу мені.

В цей час Зіна відповідала на останнє питання. Голова комісії, професор, з кислотою міною слухав відповідь. Зіну це бентежило. Денис Лукич підбадьорюючи кивав головою.

— Тепер ще одно питання, — звернувся голова. — Скажіть, будь ласка, у вас було коли-небудь таке, сказати б, гаряче бажання працювати науково?

— А чому ви так питаєте?

— Чому? Як вам сказати. Ви хороша студентка, відповідь ваша була непогана, але мені здається... я знайомився з вашою дипломною... що студента Калишенка доцільніше було б рекомендувати...

Зіна до сліз почервоніла.

— Так у чому ж справа? Хіба я набивалася? Ви самі...

— Ні, ні... Я про вас мало знав. Це, от... Денис Лукич дуже настоював.

Зіна підняла голову. Енергійно відкинула товсту русьву косу. В синіх очах майнула іскорка гніву і образи. Кругле личко пашіло рум'янцем обурення. Вже без сліз подивилася на професора. Згадала часті візити Дениса Лукича в їх дім, надто прихильні висловлювання батька про нього... Протекція! Який сором! Як це гидко!..

Втомлена, розчервоніла й рішуча підійшла до скверика. Хвилинна мовчанка. Замість полегшеного віддиху і радісної звістки, кинула холодне:

— Я здала. Йдіть додому. Прийду о дев'ятій.

Завадович здивовано глянув на дружину. Остап кинувся за Зіною.

— Ах, відчепіться, ради бога. Чого вам треба? — сказала так різко, що Остап оторопів. Такого тону від Зіни ще не чув. Не міг, правда, ніколи признатися, навіть самому собі, що Зіна ставиться до нього прихильно. Але ж завжди була ввічливою. Він ніколи не говорив їй про свої почуття. Та хіба це основне? Зате вона завжди могла відчувати його турботу. Він умів вести себе за столом (її мати цим просто захоплювалась!), Завадович обожнював його практичний хист. Остап знав: Зіна відповідна партія. Він — інженер, вона — науковець, в її батьків велика, гарна квартира, а вона — одначка.

— Зіно, що за тон? Ми тут переживали, а ви навіть...

— Хто вас просив? Сховайте свої квіти...

— Я не розумію, що з вами? Ви ж обіцяли сьогодні прийти...

— Не чекайте, не буду. І взагалі, я прошу вас, не приходьте більше.

— Розумію.... Це після візиту вчорашнього гостя в мундирі лісничого. Про нього ви

якось згадували! Прощавайте!

Зіна зупинилась здивована: невже Антін?..

А ввечері Завадович кричав і, прискаючи слиною від злості, врешті розповів Зіні, як він випровадив з хати цього знахабнілого селяка. Важко було це слухати, але знала, що батька не переконає.

Зіна замкнулась у собі. Зайшла у відділ кадрів за призначенням. Там дивувались, чому вона міняється зі своєю подругою місцем роботи і вибирає такий віддалений район.

Вдома нічого не пояснювала, не розповідала. Люстри, килими, собаки почали її дратувати. Навіть батьки їй стали чужими. Від Остапа втікала і замикалась у своїй кімнаті.

— Зіно, ти тільки подумай, що робиш? — вирішив нарешті батько поговорити з нею. Ти фанатик, ти взагалі ненормальна. Мати таку можливість залишитися у місті і...

— Татку, — рвучко піднялась з дивана. — Не смійте нагадувати. Як не соромно!

— І це ти говориш? Ти, від якої я слова лихого не чув?

Мовчала. Ковтала сльози.

— Доню, як же з Остапом?!

— Ах, відчепіться від мене з своїм Остапом! Що між нами було? Він до вас приходив, а не до мене.

— Така партія! Боже мій, така партія!

Зіна спаковувала свої речі, мовчки слухаючи зітхання і докори матері.

Не чекала вересня. Швидше звідси. Геть. На свіже повітря.

* * *

Антін ішов стежкою попри вориння, переступив перелаз і подався над ріку. Вперше за два тижні роботи в лісництві вийшов побродити по старих місцях.

Нахилився над водою, вмочив руки і співчутливо кивнув до худорлявого обличчя, що відбилось у воді:

— Помарніли, постаріли ми останнім часом, Друже.

Зітхнув. Пройшовся понад річкою, перебрався через кладку на другий бік. Колись тут пас він овець. А ось тут уперше побачив Зіну, дочку учителя Завадовича. Вона, худенька, з великими очима, спитала, чи це плесо має дно. Він відповів їй тоном знавця, що до неба треба тільки три смереки, а до дна ріки більше. Таке плесо! їй було дивно, а йому приємно.

...На зарінку пашів розпечений пісок. З невисокої скелі капали у воду камінчики, як дощ великими краплями. Неподалік від стежки шелестів лапатим листям клен. Той самий клен.

Антін підійшов до дерева, зірвав кілька листочків і склав їх хвостиками докупі.

"Я сплету тобі з них вінок і наряджу, як індіанку". Гуділи тоді бджоли над ромашками, пах чебрець, пахло зім'яте кленове листя, не допліталися віночки. Закривала очі і ховала голову на його колінах. Він розплітав її русьві коси і прибирав їх кленовим листям. Лагідні промені сонця гралися, ховались у золотому волоссі.

А потім... Все рушилось зі свого місця, як русло ріки після повені.

Весною розпочалась організація колгоспу. Батько Антона відмірював землю. Завадович позеленів від злоби.

— Забрали. На петрушку залишили. А я купував, тягнувся. Чорт!

Настиг Зіну і зігнав на ній злість:

— Якщо тебе ще раз побачу з тим репаним Семенюком, поб'ю!

Тоді вона круто повернулась і, незважаючи на оклики батька, пішла... До клена.

Це було останньою причиною виїзду Завадовича з села.

Наступала рання весна, коли вони прощалися. Несла ріка каламутну воду, лопали бруньки на деревах, текли з гір потоки.

— Не забудеш, Зіночко?

— Ніколи не забуду.

* * *

...Гуділи джмелі, вітаючись з квітами, шелестів клен.

— Забула... Як вона могла все це забути?

Зв'язував листочки, доплітав віночок...

Внизу дзюрчала річка по камінні, за рікою припишк від спеки луг. За лугом — школа. Та сама школа. Якась дівчина в строкатому платті вийшла на веранду, зійшла по сходах, пройшла повільно кілька кроків і враз помчалась до річки, по-дитячому підплигуючи. Над водою зупинилася, закинула руки за голову. Потім простягнула їх вперед, мовби віталася з горами.

Антін придивлявся до стрункої дівочої постаті. Раптом здригнувся і, зірвавшись з місця, побіг до річки.

Дівчина помітила його і опустила руки. Нерішуче, вагаючись, підходила ближче до води. Ступала по кам'янистому дну. Швидка течія зачіпала плаття, сонце сліпило очі. Антін стояв на березі, вірив і не вірив, і окликнути не міг.

На самому краю річки спіткнулась, але міцна рука підхопила її і винесла на берег. Кленовий віночок холодною зеленню діткнувся її гарячого обличчя, гіркуватий присмак зім'ятого листочка розплився і затерп на устах.

Примітки:

[1] Святий Ян йшов через ліс і молився.